

Sosyoloji Derneđi, Türkiye

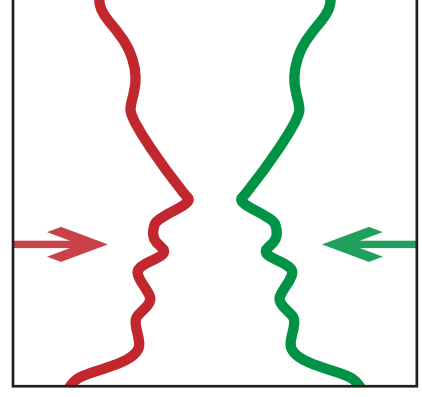
Sosyoloji Araştırmaları Dergisi

Cilt: 16 Sayı: 1 - Bahar 2013

Sociological Association, Turkey

Journal of Sociological Research

Vol.: 16 Nr.: 1 - Spring 2013

.....

**Dengeli, ll, Yetinen ve Tek Tip Türk ocuđu:
Resimli ocuk Kitaplarında Kimlik İnşası**

Dr. Hande Eslen-Ziya - Dr. Itır Erhart

Dengeli, Ölçülü, Yetinen ve Tek Tip Türk Çocuğu: Resimli Çocuk Kitaplarında Kimlik İnşası*

Dr. Hande Eslen-Ziya**
Dr. Itr Erhart***

ÖZ

Resimli çocuk kitapları, kültürel değerler ileten araçlardır ve bu da onları toplumsal normlar konusunda değerli bir gösterge haline getirir. Bu çalışmada, bu kitapların hangi şekillerde okul öncesi çocuklar için karakter geliştirme araçları olarak kullanıldıklarını bulmak amaçlanmıştır. Bu bakımdan, şu sorulara cevap aramaya çalıştık. Resimli çocuk kitapları karakter özelliklerinin ve davranışların öğretilmesinde nasıl kullanılabilir ve (çocuklar) bu karakter özelliklerinin (iyi kız/iyi oğlan, dininin gereklerini yerine getiren ve aynı zamanda Türk ailesi içinde iyi bir anne/baba, iyi bir oğul/kız evlat olan iyi bir insan) hangilerini hayata geçirmeyi tercih edeceklerdir; bu resimli çocuk kitapları hangi sosyal davranışı aşılacaktır? Sonuçta, incelenen bütün kitaplardaki çarpıcı ortak noktalardan biri olarak, çocukların davranış ve ifadelerinde ılımlılığa vurgu yapıldığı bulunmuştur. Aşırı yiyen, aşırı oyun oynayan, aşırı terleyen ve hatta aşırı dinlenen karakterler, bütün hikaye boyunca cezalarını bulmakta ve iyi bir ders almaktadırlar.

Anahtar sözcükler: *Resimli çocuk kitapları, kimlik oluşumu, Türkiye, toplumsal cinsiyet ve rol öğrenimi*

* Değerli katkılarından dolayı hakemlere ve bu konuyu çalışmamız için bize ilham veren kızlarımız Isabel, Rüya ve İpek'e teşekkür ederiz.

** KwaZulu Natal Üniversitesi, Psikoloji Bölümü. 211560842@ukzn.ac.za -hande@taylor.com

*** İstanbul Bilgi Üniversitesi, Medya İletişim Sistemleri Bölümü. ierhart@bilgi.edu.tr

Abstract

Children's picture books are instruments which communicate cultural values and this in return makes them a valuable indicator of societal norms. This study aims to discover in what ways these books are used as character building tools for preschool children. As a result, an emphasis on moderation in children's behavior and expressions was found to be one of the striking communalities in all the books examined. Characters that overeat, overplay, over-sweat or even over-rest are punished through the course of the story and learn a valuable lesson. Most of the books analyzed were gendered; they either targeted boys or girls. Gendered roles and their hierarchies were directly reflected and the traditional intact two parent families with a male breadwinner appeared to be the norm. Girls were mostly restricted to the private while the boys were allowed to take part in the public sphere. No reference to tolerance for other faiths, cultures, and ethnic and immigrant groups was made. It is clear that these books reflect the Turkish culture and its ideology of raising "normal" children blind to differences.

Keywords: *Children's books, identity construction, Turkey, gender, role prescription*

Giriş

Geleneksel Türk kültürünü anlamak

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, batılılaşma, Türk modernleşme sürecine ideolojik meşruluk kazandırmıştır. Mardin'e (1991) göre, Türk modernleşme süreci, esas olarak, Avrupalılaşma, Avrupa normlarının, tutumlarının ve hayat standartlarının uyarlanması süreci olmuştur. Modernleşme projesi kendi kültürel programını yaratmış, bu kültürel programın gayesi, modern olanın ne olduğuna ve modern toplumların nasıl davranması gerektiğine dair bir imajı göstererek anlatmak olmuştur (Eslen-Ziya & Korkut, 2010). Modernleşme projesi, normların ve değerlerin sil baştan tekrar oluşturulduğu bir toplum yaratmıştır ve Türk toplumu bir bütün olarak – ekonomik ve siyasi kurumları, sosyal hayatı, ailesi ve eğitimiyle – muazzam bir değişimden geçmiştir.

Öztamur'un iddia ettiği gibi (Öztamur, 2004), kadın ve çocukların inşası, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yıllarının (1920'ler ve 1930'lar) 'sosyal' alanının temel unsurlarından biriydi. Türk kadınları, milletin anaları olarak inşa ediliyorlardı. Dolayısıyla, en önemli görevleri de, çocuk yetiştirmek ve annelik, 'Cumhuriyet anneliği' olarak tanımlanmıştır. Korkut ve Eslen-Ziya'ya göre, muhafazakar toplumlarda, kadın meseleleri, 'aile meseleleri' olarak görülmektedir. Bu yazarlar şunları da söylemektedir:

“Aile, milletin geleceğinin çatısını kurmakta, kadınlar da, milletlerinin karakteristiklerini çocuklarına aşılamaaktadırlar. Annelik kültürü; eş, anne ve yuvayı yapan onurlu dişi kuş şeklindeki geleneksel kadın rolünün ululanmasına dönüşmektedir” (Eslen-Ziya & Korkut, 2010:314).

Türkiye örneğinde benzer muhafazakar konvansiyonlar, Türk kadınlarından, 'gelenek ve göreneklerin bekçisi ve iyi bir anne ve eş' (Korkut & Eslen-Ziya, 2010: 318) olmalarını bekler. Dahası, bu 'ideal' kadın, saf, namuslu ve erişilmez, Türkiye'nin modernleşmesi davasının hizmetinde (Korkut & Eslen-Ziya, 2010) şeklinde tasvir edilmektedir. Türk çocuklarının ve çocukluklarının inşasında da benzer bir kalıp izlenmiştir. Nitekim, çocuklar, neredeyse tümüyle, çocuk yetiştirme söylemleri üzerinden annelerin dünyası içinde tanımlanmışlardır. Öztamur'un

“ ... ‘modernleşme’ söyleminin gelişyle birlikte, çocuk yetiştirme, hemen hemen münhasıran annelerin dünyasının bir parçası haline gelmiş, amacı da, fiziksel, zihinsel ve ahlaksal olarak sağlıklı, gülbüz ve zinde olan ve istenen modern, rasyonel ve hijyenik ilkelere uygun olarak yetiştirilmiş yeni çocuk tiplerinin yaratılması ve üretilmesi haline gelmiştir”. (Öztamur, 2004: 17)

Bu dönemde (1930’ların başları) benimsenen politikaların hepsi, fiziksel ve ahlaksal olarak sağlıklı olan nesiller yetiştirilmesi üzerine odaklanmıştır. İdeal çocuklar yetiştirme projesi çerçevesinde kullanılan söylem, Türk kadınları yaratma çerçevesinde kullanılan söyleme çok yakındır: ‘ideal’ bir ulus-devlet yaratmak. Öztamur’un (2004: 36) iddia ettiğı gibi, çocuk meselesi, siyasi, demografik, hijyenik, ekonomik ve ahlaki bir mesele, anne-babaların değil devletin yetki makamlarının sorumluluğı olarak algılanmıştır. Harding (1991) gibi, bunun son derece kayda değer olduğunu ve bize sadece Türkiye’de çocukluk hakkında değil, aynı zamanda çocukların nasıl algılandıkları, muamele gördükleri ve inşa edildikleri hakkında da bilgi verdiğini iddia ediyoruz. Elinizdeki çalışmada, bu kavramsal çerçeve temel alınarak, bugünün Türkiye’sinin ‘sosyal’ alanında çocukların inşası incelenmektedir. Bu nedenle, Türk kültürünün kültürel dinamiklerini anlamak önemlidir. Ataca ve Sunar’a (1999) göre, bu şehirleşme ve sanayileşme süreci, kitle iletişim araçlarıyla batı kültürüne açılma ve modernleşmeyi ve sanayileşmeyi destekleyen resmi politikalar ve batılılaşma ve bütün bunlarla birlikte hızlı bir nüfus artışı, geleneksel kentsel gruptan farklı olan bir kentsel grup ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, yüzeyde kentsel ve kırsal Türk toplumu arasında bir dikotomi var gibi görünmektedir.

Sunar (2002), Müftüler-Bac (1999) ve Kağıtçıbaşı (1986) gibi akademisyenlere göre, Türkiye’de ataerkilliğı içeren bir dizi faktör vardır. Bunlardan bazıları, hakim değer sistemi ‘namus’u ve maddi veya duygusal bakımdan birbirine bağımlılıkla karakterize olan aile ilişkilerini içermektedir. Türkiye’de, namus, kadınların davranışını kontrol altında tutmak için aile içinde büyük ölçüde erkekler tarafından uygulanan bir kontrol mekanizması olarak korunmaktadır. Buna karşılık, Korkut ile Eslen-Ziya’nın (2010) ileri sürdükleri gibi, Türkiye’deki bu

güçlü namus, ayıp ve kadın seksüelliğini kontrol altında tutma geleneği, genel olarak aile politikalarını ve nüfus siyasetini, özel olarak da aile dinamiklerini etkilemektedir. Burada, geleneksel kırsal Türk kültürünün aile dinamikleri içinde yansıyan ikinci karakteristiği ortaya çıkmaktadır:

Kağıtçıbaşı (1986: 485), aile içinde ilişki kalıplarına ve kadınların yerine vurgu yapmaktadır. Sunar'a (2002) göre, aile ilişkileri, ileri derecede bir maddi ve duygusal birbirine bağımlılıkla karakterize olmaktadır. Türk Çocukların Değeri (ÇD) çalışmasının (Kağıtçıbaşı, 1982) bulguları, kırsal ailelerin, çocuklarının ailelerine potansiyel maddi katkılarına ve anne-baba yaşlandığında çocukların sağlayacağı yaşlılık güvencesine vurgu yaptıklarını göstermektedir. Buna karşılık, çocuk yetiştirme şartları ve anne-babaları tarafından çocuklara atfedilen değerler, kız çocuk tercihine göre ileri derecede bir erkek çocuk tercihinin yansıtılmaktadır (sırasıyla yüzde 16 ve yüzde 84). Kağıtçıbaşı'na (1986) göre, bu, nesiller arasındaki maddi ve duygusal birbirine bağımlılıklar bakımından geleneksel aile dinamiklerinin ve karşılıklı etkileşim kalıplarının bir yansımasıdır. Dolayısıyla, kırsal ailelerde çocuk sahibi olmak için önemli bir gerekçe olarak yaşlılığında sana yardım edecek birinin olmasının önemi öne çıkarılırken, kentli orta sınıf denekler, sevecek birine sahip olmaya” değer vermişlerdir. Kağıtçıbaşı'nın ÇD çalışması (1982) önemlidir, çünkü, sadece çocuklara atfedilen değerleri değil, aynı zamanda bu değer atfındaki kentsel/kırsal farklılıklarını da tarif etmektedir.

Sunar (2002) tarafından yürütülen, orta sınıf ailelerin çocuk yetiştirme uygulamalarının araştırıldığı bir çalışmada, anneler ve babaların benzer uygulamaları benimsedikleri bulunmuştur. Başka deyişle, annelerin de babaların da, çocuklarında benzer davranışlara vurgu yaptıkları belirtilmiştir: yani, çocuğun elindekinin kıymetini bilmesinin istenmesi ve çocuğun başkaları üzerinde iyi bir izlenim bırakmasının istenmesi. Bu çalışmada çarpıcı olan şey, incelenen her üç neslin de, “annenin çocuklarla yakından ve ileri derecede pozitif bir şekilde ilgili olmasının, çocuğun çabalarının anne-baba tarafından takdir edilmesinin ve buna karşılık çocuktan da anne-babasını ve onların kendisi için yaptıklarını takdir etmesinin istenmesinin hakim olduğu” (Sunar, 2002: 223) bir aile atmosferi sergilemiş olmalarıdır. Başka bir önemli bulgu da, annelerle babaların çocuklarına karşı davranışları arasında, çocuk yetiştirme uygulamaları konusunda genel olarak bir mutabakat olduğunu ortaya koyan bir konsensüsün varlığı olmuştur.

2008 Dünya Değerler Araştırması'nın sonuçlarının temel alındığı 10/77 araştırma ön raporu, Türkiye'de son derece benzer bir aile kalıbını yansıtmaktadır. Bu araştırma ön raporunda, Esmer ve Ertunç (2010), Türk toplumunun geleneklere ve aile değerlerine riayet ettiğini ortaya koymaktadırlar. Bu araştırmada, Türkiye'nin, diğer seçili on yedi ülkeye kıyasla, aile değerlerine vurgu yapma konusunda en yüksek puanı aldığı bulunmuştur. Daha spesifik olarak, Türk nüfusunun yüzde 98'inin, anne-babalarının onlar hakkında ne düşündüğüne büyük önem verdiği bulunmuştur. Türkler, anne-babalarının onlarla gurur duymalarını istemektedirler. Bu bulguya, en çok Bulgaristan, Romanya ve Japonya gibi geleneksel ve kolektivist toplumlarda (Bulgaristan'da yüzde 79, Romanya ve Japonya'da yüzde 70), en az da İskandinav ülkeleri gibi daha bireyci ülkelerde (Finlandiya'da yüzde 34, İsveç'te yüzde 36) rastlanmıştır¹. Esmer ve Ertunç'a göre, bir toplumun değer ve normları, o toplumun üyeleri ve kurumları vasıtasıyla yansıtılmaktadır ve bulgular, Türkiye'nin aile bağlarının güçlü olduğu ve ataerkil bir aile yapısının mevcut olduğu geleneksel bir kültüre sahip olduğu olgusunu yansıtmaktadır. (Esmer & Ertunç, 2010).

Bu makalenin amacı, resimli kitaplar vasıtasıyla 3-6 yaş çocuklarına öğretilen değerlere bakarak Türk toplumu içindeki bu sosyal dinamiklerin altını çizmektir. Esmer ve Ertunç'a (2010) benzer bir şekilde, bir toplumun değer verdiği ve norm olarak saptadığı şeylerin, söz konusu kurumların üyelerine öğrettikleri şeyler vasıtasıyla, o toplumun kurumları içinde aynen tekrar edileceği iddia edilmektedir. Bu bakımdan, resimli çocuk kitapları, çocukların şimdi veya yetişkinlik hayatlarında itaat etmeleri beklenen kültürel normları ve oynamaları istenen rolleri tekrar etmektedirler. Bu kitapların, kültür değerlerini ileten araçlar olduklarını ve bunun da, resimli kitapları, toplumsal normların değerli bir göstergesi haline getirdiğini iddia edilmektedir. Buradan yola çıkarak, çocuk kitaplarını analiz etmek suretiyle, seçili çocuk hikayelerinde yansıtılan algılamalardaki tek-tipliği araştırmak amaçlanmıştır.

Metodoloji

Resimli çocuk kitapları, sosyal değer ve rol model aşılaiıcılarıdır ve çeşitli ideolojilerin

¹ Çalışmaya dahil olan ülkeler Finlandiya, İsveç, Almanya, İsviçre, Japonya, ABD, Bulgaristan, Arjantin, İspanya, Brezilya, Hindistan, Meksika, İran, Malezya, Irak ve Türkiye'dir.

üzerine kuruludur ve onları yansıtır. Burada, resimli kitaplar, olası ideolojileri ve kavrayışları hayata geçiren bir kültürel araç olarak görülmektedir. Bu kitaplar, bir çocuğun kimliğinin oluşumundaki ilk ‘kültürel çerçeve’dir. Bu makalede, bu kitapların analizinin, sadece bir bilgi/güç ilişkisini değil, aynı zamanda öznenin maruz kaldığı ideolojik, sosyal ve politik kontrolü ve güç yapılarını da yansıtacağını iddia edilmektedir. Türkiye’de, bu çocuk kitaplarında verilen ‘nitelikler’ analiz edildiğinde, başlıca üç kategori gözlemlenmektedir: peri masalları ve halk masalları (hem yabancı hem de ulusal kökenli), modern çocuk kitapları (çağımızda geçen ve karakterleri çocuklar olan hikayeler) ve dini hikayeler (bilinç altı veya doğrudan doğruya). Bu araştırmada, modern çocuk kitapları kategorisindeki kitaplar ele alınmıştır. Türk çocuk kitaplarındaki karakter eğitimi ve toplumsal değerler hakkındaki analizi için, Türk yazarlarca yazılmış kitaplar aranmıştır. Ayrıca, modern masalların Türkçe uyarlamalarını da çalışmaya dahil edilmiştir. Analiz için okul öncesi çocuklar (3-6 yaş) için uygun olan ve yakın tarihli olan (en fazla 10 yıllık) kitaplar seçilmiştir.

Daha önce tartışıldığı gibi, Türk kültürü, çocuklar yetiştirilirken onlara bazı değerleri aşlamaya çalışmaktadır ve bu da devletin genel söylemini yansıtmaktadır: ‘ideal çocuklar’ yaratarak ‘ideal bir toplum düzeni’ yaratmak. Literatürü temel alarak, beş tema incelenmiştir: hijyen, sevgi, çevre, sosyal roller ve adaptasyon, sağlam karakter ve davranışlar (bakınız Tablo 1). Burada, amaç, çocukluğu kavramlaştırmış olan sosyal mesele ve değerleri ve bu değerlerin resimli çocuk kitaplarında nasıl yansıtıldıklarını ve yeniden yaratıldıklarını araştırmaktır. Bu kategoriler, çocukluğun inşası için gerekli temeli sağlamışlardır. Bu kategorilerde sunulan sosyal meseleler, sadece sosyal kontrol ve disiplini içermekle kalmamakta, aynı zamanda, ahlak kodlarının ve ailede değerlerin, özellikle de çocuğun rolünün tesis edilmesine imkan vermektedir.

Çocuk kitapları yayınlayan 66 yayınevi arasından, son on yılda Türk yazarlar tarafından okul öncesi çocuklar için yazılmış olup bu temalardan en az bir tanesini içeren kitaplar yayınlamış olan 20 tanesini seçilmiştir. Bu yayınevleri tarafından yayınlanmış olup seçilen beş kategoriye giren bütün kitapları araştırmaya dahil edilmiştir. Yani, eğer yayınevinin temalarımızdan dördüne giren kitapları varsa, dördünü de dahil edilmiştir; eğer sadece bir tane varsa, sadece o

Dengeli, Ölçülü, Yetinen ve Tek Tip Türk Çocuğu: Resimli Çocuk Kitaplarında Kimlik İnşası bir tanesi alınmıştır. Analiz edilen 58 kitabın bu çalışmanın amaçları için yeterli olduğu kanısına varılmıştır.

Veri analizinin odak noktası, değerlerin, tutumların, inançların ve düşünüş şekillerinin ve aynı zamanda kitaplarda kullanılan yaygın karakterlerin ve bu karakterlerle özdeşleştirilen merkezi rolün ve faaliyetlerin tespiti olmuştur. Metinler, tekrar eden tutumlar, inançlar, karakter rolü, duygusal dil ve sembollerin kullanımları üzerinden kodlanmıştır. Kodlama sürecinde yeni temalar tespit edilmiş ve eklenmiştir. Tutarsızlıklar bir konsensüs sağlanıncaya kadar sözlü olarak tartışılmıştır. Veriler, kullanılan metaforların türü, görsel imgelerin gücü ve yorumlanması ve verilen mesajlara göre ve, aynı zamanda, yazar ve resimleyicinin okuyucu kitlelerini belirli bir şekilde tepki göstermeleri için nasıl konumlandıklarına göre analiz edilmiştir.

BULGULAR

“İyi” ve “kötü” alışkanlıklar

Bu bölümde, resimli kitaplardaki hikayelerde, temiz ve sağlıklı olmanın ve hastalıkları önlemek için iyi hijyen alışkanlıklarına sahip olmanın ne olduğunu nasıl anlatıldığını ve temizlik yönünde olumlu tutumların reklamının nasıl yapıldığını göstermek amaçlanmıştır. Bu kategoride, iyi karakter özellikleri geliştirmeyi ve hijyen becerilerini artırmayı amaçlayan resimli kitaplar analiz edilmiştir. Bu seçili kitapların hepsinin amacı, çocuklara, kendi kişisel hijyenlerinin (yani el yıkamak, dişlerini fırçalamak ve tuvalet kullanma) sorumluluğunu üstlenmeyi ve günlük alışkanlıklar edinmeyi öğretmektir. Bu kitaplarda, izlenmesi gereken adım adım talimatlar ve rutinler verilmektedir. Resimli kitaplarda, çocuklar söz konusu görevi bağımsız olarak gerçekleştirir gösterilirken, ebeveyn de (çoğunlukla anne) odada (çoğunlukla banyo) bulunmaktadır. Bu kitapların başında veya sonunda, ebeveyne hitaben, bu kitapların, söz konusu rutinelere uymamakta direnen çocuklar için faydalı olabileceğini söyleyen bir not yer almaktadır. Bu da kitaplarda, çocuğa, onun temiz kalmasını isteyenlerin sadece kendi anne babası olmayıp, bunun bütün toplum tarafından paylaşılan bir amaç olduğunu göstermektedir. Bu kitapların amacı, sağlıklı, mutlu, uyumlu ve gelişkin çocuklar yetiştirmelerinde anne babalara yardımcı olmaktır.

Her ne kadar bu kitaplarda karakterlerin birçoğuna, kendilerinin veya ellerinin kirli olduğu ve ellerini yıkamaları veya banyo yapmaları gerektiği söyleniyorsa da, ‘kirli’ kavramı açıklanmamaktadır. ‘Zeliş banyo yapıyor’ (Şafak & Coşkun, 2008) buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. ‘Kelkız ile Keloğlan’ın maceraları’ (Unutkan, 2008), çocuklara hijyen ve temizlik öğretme amacının güdüldüğü başka bir resimli kitaptır. Bu kitapta, belirli hijyen görevlerini (bu kitapta, el yüz yıkama ve diş fırçalama) kendi kendine yerine getirmenin önemi vurgulanmaktadır. Bu kitabın başka kitaplarda görmediğimiz bir özelliği, çocuğun yerine getirdiği her görevden sonra ebeveyninden onay almasıdır. Bu kitaba bakılırsa, sanki ağız hijyeni sadece inci gibi parlayan dişlere sahip olmak için gereklidir; dişlerin temiz tutulmasıyla, nefesin güzel kokmasıyla veya çürüklerin önlenmesiyle bir ilgisi yoktur.

Merve dizisinde de benzer şeyler görülmektedir. Merve (yine bir kız çocuğudur), ‘Merve elini ve yüzünü yıkıyor’ (Demirci, 2007) adlı kitapta ellerini ve yüzünü yıkamayı, ‘Merve tuvaleti kullanıyor’ adlı kitapta da tuvaleti kullanmayı öğrenmektedir. Anne babası, Merve’ye, temiz olmasını tavsiye etmektedirler çünkü “Cenabı Allah temizliği ve temiz olanları sever”. Dolayısıyla, bu iki kitap, hijyen ve temizlik vurgusu yaparken dini öne çıkaran kitaplar olarak sınıflandırılabilir. Nitekim, Merve’nin ellerini sabun ve suyla yıkayıp havluyla kurulamayı öğrendiği kitabın sonunda, yatmadan önce okunan bir dua yer almakta, bu duada, Merve, Allah’a “ellerini ve yüzünü yıkadığını ve artık temiz olduğunu ve hastalıklardan korunduğunu ve artık mutlu bir çocuk olduğunu” söylemektedir (7).

Hijyen başlığı altında listelediğimiz başka bir kategoride de, çocuklar için lazımlık ve tuvalet eğitimine yönelik kitaplardan bir seçki yer almaktadır. Bu kitaplarda, küçük (yeni yürümeye başlamış) çocuk, rahatsız alt bezinden kurtulup “büyük çocuklar gibi iç çamaşırı” giymeye başlamakta ve tuvaleti kullanmaya teşvik edilmektedir. ‘Utku bezini atıyor’ (Çetiner, 2008) adlı kitapta, Utku, güçlü bir savaşçı ve bir erkek olmak için, alt bezinden büyük çocuk iç çamaşırına geçmektedir. Utku böylesine zorlu bir görevin üstesinden geldiği için kendisiyle gurur duyarken, ‘Cemile çişini altına yapıyor’ (Darcan, 2006) adlı kitapta Cemile pantolonunu ıslattıktan sonra çok üzülmekte ve yeniden bebek olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla, bu kitaplarda, bir yandan alt beziyle dolaşmak veya pantolonunu ıslatmak biberonla beslenen bir

Dengeli, Ölçülü, Yetinen ve Tek Tip Türk Çocuğu: Resimli Çocuk Kitaplarında Kimlik İnşası ‘bebek’ olmakla özdeşleştirilmekte, diğer yandan, tuvaleti kullanabilir olmak ise çocuklukla özdeşleştirilmektedir. Küçük (yürümeye yeni başlamış) çocukluktan (büyük) çocukluğa geçmek söz konusudur. Çarpıcı resimlere ve mizahi bir metne sahip olan ‘Güle güle kakalar’ (Camara, 2007) adlı kitapta ise, lazımlık eğitimine tümüyle farklı bir yaklaşım sergilenmektedir. Burada, küçük bir oğlan çocuğu olan Arda, anne kakayı içinde tutmakta ve tuvalete gitmeyi reddetmektedir. Babası, ona, anne kakanın ailesine kavuşabilmesi için onu serbest bırakması gerektiğini söylemektedir. Her ne kadar bu kitabın stili öteki iki kitabınkinden farklıysa da, bu üç lazımlık eğitimi kitabının hiçbirinde hijyen, temizlik veya kir ve kirli olmak ifadeleri görülmemekte, onun yerine, tuvalet kullanmak, kahramanlık ve cesaretle özdeşleştirilmektedir.

Bu kitapları temel aldığımızda, şu sonuca varılabilir: kirli şeyler kir ve mikroplarla doludur ve bu bizi hasta edebilir; dolayısıyla, bunlar bizim için iyi değildirler. Dolayısıyla, Merve’nin duasında da belirtildiği gibi, mutlu bir çocuk olmak için, kirli bir şeye dokunduktan sonra ellerini sabun ve suyla yıkamak gerekir ve bu, bu kitaplarda dolaylı yoldan belirtilen hijyen rutinlerinden biridir. Dolayısıyla, bütün bu kitaplarda, temizlik, banyo yapmanın doğru şekli, tuvalet kullanma, ağız hijyeni ve diş fırçalamanın doğru şekli konusunda bir ders vardır. Ancak, bu kitaplarda, hijyen tanımlanırken, saç tıraşından, tırnak bakımından veya sümkürmeden, burnunu karıştırma alışkanlığından hiç bahsedilmemektedir.

Seni seviyorum

Resimli kitaplar analizinde yarattığımız başka bir kategori de, sevgidir: anne –baba ile çocuklar arasındaki, kardeşler, diğer aile fertleri, arkadaşlar, komşular arasındaki sevgi ve, aynı zamanda, Allah sevgisi. Bu resimli kitaplar analizinde, çocuğun ‘kendi’ne ve aile fertleriyle ve yakın çevresinin ‘önemli diğer’leriyle (yani arkadaşlar ve komşular) ilişkisine bakışı üzerinde odaklanılmıştır. Bu kitapların çoğunda, ‘komşularımızı sevmeli ve onlara yardım etmeliyiz’, ‘arkadaşlarımızı sevmeli ve hoş görmeliyiz’ gibi doğrudan mesajlar yer almaktadır. Bu kitapların hemen hemen hepsinde, doğru olan ve çocuktan beklenen davranışları göstermek suretiyle ebeveynlere sorumlu, sevgi dolu ve ehil çocuklar yetiştirmelerinde yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Bu husus, en açık şekilde Kupi dizisinde göze çarpmaktadır. Dizide, ironik bir şe-

kilde, söz konusu Koala ailesi Avustralya ormanlarında yaşamakta, ama, yine de, son derece geleneksel ve dindar bir geniş Türk ailesini temsil etmektedir.

Diziyi oluşturan ‘Kupi büyükannesinde’ (Azman, 2004a), ‘Kupi kardeşleriyle ’ (Azman, 2004b) ve ‘Kupi, komşusunda’ (Azman, 2004c) adlı kitapların her üçünde de, gerçek ve samimi arkadaşlık ile aile içinde koşulsuz sevgi vurgulanmıştır. Kupi dizisinin bütün kitapları, hikayedeki yetişkinin Kupi’nin iyi davranışını (Kupi’nin büyükannesine/komşusuna/annesine yardım etmesi) özetleyen bir şey söylemesi ve dua etmesiyle son bulmaktadır.

‘Haydi Tanışalım’ (Ongun, 2009a) adlı kitapta, anne ile çocuğu Maya arasındaki ilişkiye vurgu yapılmaktadır. Kupi dizisinden farklı olarak, bu kitapta, Maya, biraz iğneleyici bir dil kullanarak, aile içindeki ilişkilerin bazen nasıl olduğuna dair daha gerçekçi bir tablo çizmektedir: bazen mutlu, ama bazen de o kadar mutlu değil.

‘Üç Sihirli Öpücük’ (Akal, 2003b), kardeşler arasında anne – babanın sevgisi, şefkati ve ilgisi konusunda yaşanan kıskançlık ve rekabetin evde nasıl çatışma yaratabileceğini gösteren bir hikayedir. Her ne kadar bu kitapta anne – babalar için kardeşler arasında rekabeti azaltmak yönünde tavsiyeler veya çocukların aralarında iyi anlaşmaları için pratik öneriler bulunmasa da, yine de, kitap, bunun normal bir şey olduğunu ve her ailede meydana gelebileceğini göstermektedir. Bu kitapta, annelerinin sevgisi için aralarında kavga eden iki kardeşin hikayesi anlatılmaktadır.

Geniş aile, çocuk kitaplarında, büyükanneler ve dedelerle, özellikle de büyükannelerle görülmektedir. ‘Ninemin arkadaşı’ (Gürmen, 2008a) ve ‘Ninemin doğumgünü’ (Gürmen, 2008b) adlı hikayelerde, büyükannesiyile birlikte yaşayan küçük bir erkek çocuğunun hikayelerini okuruz. İkinci kitapta, küçük bir erkek çocuğu ile büyükannesi arasındaki yakın ilişki anlatılır. ‘Ninemin arkadaşı’ adlı kitap ise, bir parça “olağan dışı” sayılabilir (analiz ettiğimiz diğer kitaplara kıyasla); şu bakımdan ki, bu kitapta, beklenen ‘arkadaş’, sonunda erkek çıkmaktadır. Sadece bu kitapta, büyükanne, bir sosyal hayatı (ailesi dışında) ve her iki cinsiyetten arkadaşları olan bir kişi olarak gösterilmektedir. Büyükanne, görünüşüne dikkat eder; saçlarını

Dengeli, Ölçülü, Yetinen ve Tek Tip Türk Çocuğu: Resimli Çocuk Kitaplarında Kimlik İnşası yapar, makyaj yapar ve güzel elbiseler giyer. ‘İşte Ailem’ (Ongun, 2009b) adlı kitapta tarif edilen büyükanne aynı zamanda modern bir kadınsa da (şık elbiseler giyer, saçlarını yapar), yine de, bir aile ortamında ve geleneksel kadın rolünde (yemek pişirir, masayı kurar, ailesine bir kutlama için güzel yiyecekler hazırlar) sunulmaktadır. Kupi dizisindeki büyükanne ise, son derece geleneksel, başı örtülü, sıradan ve eski moda elbiseler giyen, yaşlı ve hasta bir hanım olarak resmedilmiştir.

Sonuç olarak, bu kitapların analizi, aile fertlerinin, görüş ayrılıklarına ve yanlış anlamlara rağmen birbirini ne kadar sevdiklerini ve birbirlerine ne kadar ihtiyaçları olduğunu öğrendiklerini ortaya koymaktadır. Çekirdek ve/veya geniş ailede, sevgi ve şefkat ile anlayışa ağırlık verilmektedir. Bununla birlikte, bu kitaplarda başka hiçbir aile biçimine (örneğin tek ebeveyn ve partner, ayrı evlerde oturan anne – baba veya heteroseksüel veya eşcinsel evlilik halinde yaşayan ebeveynler) yer verilmediğine dikkat edilmesi de önemlidir.

Dünyayı kurtaralım

Bu bölümde, seçili resimli kitaplarda, dünyamıza saygı gösterme ve onu sevmeye ve dünyamızın tahribi konusunda duyarlı olma ve aynı zamanda hayvanları sevmeye tarif edilmektedir. Her ne kadar bu kitaplardaki hikayeler pek iyi yazılmamış ise de, gelecek nesillere dünyalarının ve içinde yaşadıkları çevrenin korunmasına özen göstermenin önemini öğretme amacı güdülmüştür. ‘Kupi piknikte’ (Azman, 2004d) adlı resimli kitapta, kitabın karakterleri, okuyucuya çevre dostu olma konusunda dini bir ders vermek için kullanılmaktadır.

Fidanıyla’ (Azman, 2004e) ve ‘Orman Haftası’ (Çakman, 2007) adlı kitaplarda ise ağaç dikmeye odaklanılmıştır. Bu kitaplar okuyucuya, ormanların ve ağaçların erozyonu ve toprak kaymalarını önlediğini öğretir. Hayvan sevgisinin üzerinde durulan ‘Gonca’nın hayvan sevgisi’ (Ercan, 2007) ve ‘Her çocuk bir candır’ (Güngör, 2008) adlı kitapların her ikisinde de, çaresiz, üşümüş ve çoğunlukla yeni doğmuş bir kedi yavrusu ana karakter tarafından bulunmakta ve ‘evlat edinilmektedir’. Hayvan sevgisinin, kontrolü ve evcilleştirilmesi kolay ev hayvanları olan kedi yavruları ile sınırlı olduğu ve diğer hayvanların dahil edilmediği tespit edilmiştir. Bu

kategorideki kitaplarda, sınırlı ve eski moda bir çevrecilik versiyonunun sunulduğunu gözlemlemişlerdir. Yeniden kullanma (çocuklara bazı basit ev eşyalarının nasıl yeniden kullanılabilirliğinin öğretilmesi), azaltma (ekolojik bakımdan verimli tüketim) ve geri dönüşüme sokma gibi kavramlar yoktur.

“Gerçek Erkek Çocuklar” ve “Gerçek Kız Çocuklar”

Sosyal rolleri öğretme ve/veya küçük (yeni yürüyen) çocuklara yeni edindikleri/kendilerine yeni yüklenmiş olan rollere adapte olmalarında yardımcı olma amacının güdüldüğü on beş kitaba rastlanıldı. Bu roller arasında, öğrenci, kardeş, arkadaş veya oğlan/kız çocuğu olma yer almaktadır. Bu kitapların çoğunda, geleneksel cinsiyet rollerinin savunulduğunu gözlemlendi. Örneğin, meraklı, hareketli, heyecanlı ve dünyayı keşfetmeye hazır olan okul öncesi erkek çocuklarına yönelik olan (Kaknüs yayınevinin web sitesinin ifadesine göre²) Atakan dizisinde, küçük erkek çocuğu Atakan aktif rollerde gösterilmektedir. ‘Atakan inşaat ustası oluyor’ (Çiftçi, 2007a) adlı kitapta, Atakan baret takar, telsizle konuşur ve babasının yardımıyla vinç kullanmayı öğrenir. ‘Atakan marangoz ustası oluyor’ (Çiftçi, 2007b) adlı kitapta, babasıyla birlikte bir kuş kafesi yapar. Her iki kitapta da, anne evde beklemektedir ve baba ile oğlun maceralarını dinlemeye hazırdır. Atakan dışarıda oynamakta ve birtakım görevler üzerinde çalışmaktadır ve her zaman şu veya bu şekilde bir fiziksel faaliyet içindedir. Buna karşılık, Cemile dizisinin kahramanı Cemile ise, altına işemekte, hatalar yapmakta, yeni çizimler denemekte ve arkadaşlarıyla beraber bebeklere elbise giydirme oyunu oynamaktadır. Cemile dizisi, yine aynı yayınevinin web sitesine göre, sevgi, şefkat, sıcaklık ve neşe doludur. Romaine’in kitabında bahsettiği “doyurucu, hizmet verici”dir (Romaine, 1999: 213). Oyuncaklarına annelik eder, annesi için pasta yapar ve masayı kurar. Atakan, bir kahraman olarak tarif edilmiştir; cesurdur, ustadır, şeftir ve her zaman yanında köpeği Çomar bulunur. Cemile ise, küçük bir prenses olarak tarif edilmiştir; caniko’dur, kınalı kuzu’dur, mercan balığı’dır ve her zaman yanında oyuncak ayısı Tombiş bulunur.

‘Ucundan azıcık’ (Vural, 2008a) adlı sünnet hakkında yazılmış kitapta, erkek olmakla sünnet olmak özdeşleştirilmektedir. Selim arkadaşlarıyla top oynamaktayken annesi onu içeri

² <http://www.kaknus.com.tr/new> (29 Aralık 2010).

Dengeli, Ölçülü, Yetinen ve Tek Tıp Türk Çocuğu: Resimli Çocuk Kitaplarında Kimlik İnşası çağırır çünkü babası ona önemli bir şey söyleyecektir. Babası hafifçe Selim'in sırtına vurur ve "oğlum, yakında erkek olacaksın" der (4). Ona sünnet olacağını ve doktorların sadece penisinin ucundan küçük bir parça keseceklerini anlatır. Bunu duyan Selim biraz korkar; annesinin de gözleri dolar. Sonra, Selim, sünnet elbiselerini fark eder ve sünnet düğününü ve kendisine verilecek hediyeleri düşünür ve içi biraz rahatlar. Kız kardeşi hazırlıklardan dolayı o kadar kıskançlık duyar ki "gözüne uyku girmez" (5). Selim'in dedesi, Selim'in endişeli olduğunu görünce, "bütün erkekler sağlık ve hijyen için sünnet olurlar" (6) diyerek onu rahatlatır. Böylece, sünnet olmayan erkeklerin sağlıklı ve temiz olmadıkları, aslında "gerçek erkek" bile olmadıkları ima edilmiş olur (6). Sonunda, büyük gün gelir. Selim korkusunu belli etmemeye çalışır, çünkü eğer belli ederse konuklar ona gülecek ve "sen ne biçim adamsın" (7) diyeceklerdir. Operasyon Selim'in biraz canını acıtır ama o süslü yatağına yatıp kol saati, bilgisayar ve bisiklet gibi pahalı sünnet hediyelerini alınca acısını hemen unuttur. Maşallah denir, dualar edilir ve herkes gelip "artık gerçek bir erkek olduğu için" (8) onu tebrik eder.

Aynı yazarın kaleminden çıkmış olan 'Nereden çıktı bu çocuk?' (Vural, 2008b) adlı başka bir kitapta, eve yeni bir kardeş gelmesi karşısında bocalayan çocukları rahatlatmak amaçlanmıştır. Bu kitapta da geleneksel cinsiyet rolleri gözlenebilmektedir. Selim'in annesi hamile kalır ve, başlangıçta bebeği bir gün geldiği yer olan "bebekler gezegenine" (4) geri göndermeyi planlayan Selim, erkek bebek kardeşini havada yakalayarak onun düşmesini önler. Selim'in annesi ona "Aslan oğlum" (6) der, babası onun bir "kahraman" (6) olduğunu söyler ve her ikisi de onu erkek bebek kardeşini "kurtardığı" (6) için tebrik ederler. Bu olaydan sonra, Selim, artık "gerçek bir ağabey" (6) olur.

Analiz ettiğimiz kitapların sadece ikisinde geleneksel cinsiyet rollerine meydan okunmuştur. 'Cici kızlar: Hayal Kurmak' (Zerrem, 2008) adlı kitapta, kızlar, erkek arkadaşlarıyla beraber, gelecekte ne olmak istediklerine dair hayal kurmaya başlarlar. 'Sevimli kızlar' Pelin ile Selin, ideallerindeki meslekleriyle arkadaşlarını şaşırtırlar. Pelin'in hayali, astrofizikçi olmaktadır; Selin'inki ise astronot. Halbuki, arkadaşları onların manken veya sinema yıldızı olmalarını beklemişlerdir. 'Sinderella olmak isteyen kız' (Akal, 2003a) adlı kitapta, Külkedisi'nin muhteşem saraylar, yakışıklı prensler, balo kıyafetleri ve cam pabuçlarla dolu dünyasını seven

küçük bir kız vardır. Bir gün bir peri bu küçük kızın yanına gelir ve dileğini yerine getirerek onu Külkedisi kitabının içine sokar. Kız baloya gider, yakışıklı prensle dans etmeye başlar. Tam dansın tadını çıkarırken ve tabii son derece mutluysen, yanına elinde bavulu olan bir kız yaklaşır. Bavullu kız kendisini “gerçek Külkedisi” olarak takdim eder ve hikayemizin kahramanı olan kıza onun yerini aldığı için teşekkür eder (11). Şöyle der: “Bundan böyle artık özgürüm. Ömrüm boyunca sarayda tıkalıp kalacak, bir süs bebeği gibi yaşayacaktım... Oysa ben okula gitmek istiyorum... Prensi doğru dürüst tanımıyorum bile. Bütün masal boyunca hiç konuşmadık ki!” (12-15).

Çocuk yuvası korkusunu gidermek ve küçük (yeni yürüyen) çocuklara yeni üstlenmiş oldukları öğrenci rolüne alışmalarında yardımcı olmak amacının güdüldüğü kitaplara da bakıldı. Bütün bu kitaplarda, çocuk yuvası öğretmenleri kadındı ve okuldan önce çocukların kahvaltısını hazırlayan ve karnını doyuran anneydi. ‘İlkokulun ilk günü’ (Vural, 2008c) adlı kitapta, Selim’in kurallara uymak, servis aracını kaçırmak ve yemekhaneyi bulamayıp aç kalmak gibi endişeleri vardır. ‘Cemile okula dönüyor’ (Çiftçi, 2006a) adlı kitapta, Kerem ile Cemile öğlen yemeklerini paylaşırlar ve birlikte ‘arabaları, bebek köşelerini ve kutulardan ev yapma köşelerini” keşfederek oğlan ve kız çocukları için ayrı dünyalar olduğunu vurgularlar (4).

‘Cemile oyuncaklarını paylaşmak istemiyor’ (Çiftçi, 2006b) adlı kitapta, Cemile, arkadaşları onun oyuncaklarıyla oynamaya başladıklarında bozulur. Annesi (o sırada ütü yapmaktadır), kızına, oyuncaklarını paylaşarak arkadaşlarını sevdiğini ve onlara güvendiğini göstermesi gerektiğini söyler ve “sen kek yapmak istediğinde ben mutfak aletlerimi seninle paylaşmıyorum mu?” der. Böylece, Cemile, oyuncaklarını arkadaşlarıyla paylaşmayı öğrenmiş olur.

Roller kategorisine giren kitaplarda, bütün sosyal rollerin cinsiyetlere göre ayrıldığı görünmektedir. Kardeş olmayı öğrenmek, aslında bir ‘ağabey’ veya ‘abla’ olmayı öğrenmektir. Çocukların hepsi çocuk yuvasına babaları tarafından arabayla götürülmektedirler, ama kahvaltılarını hazırlayan ve onlarla okulda vakit geçiren - çünkü annelerin işe gitmek için geri dönmelerine gerek olmadığı varsayılmaktadır - anneleridir. Diğer bulgulara benzer bir şekilde (Romaine, 1999) (Gürkan & Hazır, 1997) (Esen, 2007), erkek çocuklar ve erkekler, kız ço-

Dengeli, Ölçülü, Yetinen ve Tek Tip Türk Çocuğu: Resimli Çocuk Kitaplarında Kimlik İnşası
cuklar ve kadınlara kıyasla daha aktif ve daha çeşitlilik gösteren rollerde gösterilmektedirler. Kitapların çoğunda, eve ekmek getirenin erkek olduğu geleneksel ailelerle karşılaşıyoruz. Eve ekmek getiren babalar ve evde oturan anneler, küçük (yeni yürüyen) çocuklar için rol modeller olarak konumlandırılmaktadır. Erkek çocuklar için, sünnet, erkeklige geçiş olarak algılanmaktadır. Halbuki, kızlar için böyle bir törenden bahsedilmemektedir. Yılların ataerkil değerleri ve geleneksel aileler, bu kategorideki birçok kitabın içine işlemiş görünmektedir. Bunların dışında kalan tek kitaba rastladık: ‘Bana ne olacak şimdi’ (Vural, 2008d). Bu kitapta, anne – baba, boşanmanın olumsuz etkisini azaltmaya çalışmakta ve arkadaşlarıyla birlikte çocuklarının boşanmaya uyum sürecini olumlu bir şekilde atlatmasına yardımcı olmaktadır.

Her şeyin başı itidal

Seçili kitapların analizleri, Türk resimli kitaplarındaki en yaygın temanın itidal olduğunu ortaya koymuştur. Davranışta, yemekte, oyunda, terlemede, dinlenmede aşırılıktan kaçınmak, örneklemimizdeki birçok kitapta bir değer olarak ortaya çıkmaktadır.

Yemekte itidal, özellikle daha az şeker ve tatlı yenmesi, çok sık vurgulanmaktadır. ‘Atakan çok fazla şeker yiyor’ (Çiftçi, 2007c) adlı kitapta, kitabın isminden de anlaşılacağı gibi, Atakan akşam yemeğinden önce bir sürü şeker yer ve annesinin onun için pişirdiği bezelyeye hiç dokunmaz ve bunun sonucunda hastalanır. ‘Çikolata Çocuk’ (Akal, 2002) adlı kitabın kahramanı olan çocuk, çikolatayı o kadar sever ki onu, oyuncaklara ve kitaplara tercih eder. Çok geçmeden, hastalanır ve yüzünde kaşınan sivilceler çıkar ve kendisi de çikolataya dönüşür. ‘Reklamları çizen çocuk’ (Akal, 2007) adlı kitapta, şeker, çikolata, meşrubat ve sakız reklamlarındaki çocuklar canlanır ve hikayemizin kahramanına fazla şeker yemekten dolayı çektikleri “alerji olmak, midesi bozulmak, dişleri çürüyüp kapkara olmak, derisi solgunlaşmak ve bacakları çelimsizleşmek” gibi sıkıntıları anlatırlar (11). Gördüklerinden dehşete kapılan çocuk, koşup koca bir çanak meyve yer. ‘Zeliş sağlıklı beslenmeyi öğreniyor’ (Şafak & Coşkun, 2008b) adlı başka bir resimli kitapta da benzer bir mesaj yer almaktadır. Kahvaltı etmeyi reddeden Zeliş’e, annesi, midesinin bozulmasını istemiyorsa hamburger, sosis, şeker ve çikolata yemeyi bırakması gerektiğini söyler. Onların yerine, onu hastalıklardan koruyacak sağlıklı

besinler yemelidir. Sonunda, sağlıklı yiyecekler canlanırlar ve Zeliş'e onu nasıl akıllı ve sağlıklı yapacaklarını anlatırlar.

Benzer şekilde, aşırı yemek gibi aşırı oynamanın da kaçınılması gereken bir şey olduğu tespit edilmiştir; çünkü aşırı oynamak çocukların zayıf düşmesine ve kolay hastalanmasına yol açar. 'Zeliş oyuna daldı' (Şafak & Coşkun, 2008c) adlı kitapta, Zeliş annesinin sözünü dinlemez ve arkadaşlarıyla 'fazla' oyun oynar, çok terler, terli terli soğuk su içer ve öğün atlar. Ertesi gün, kendini çok güçsüz hisseder, başı ağrır, ateşi çıkar ve burnu akar. İlacını içer, annesinin onun için hazırladığı sağlıklı yiyeceği yer ve iyileşir. Bu, ona, değerli bir ders öğretir: oyun oynamanın bir zamanı, yemenin ve içmenin bir zamanı vardır. Aşırılıklardan kaçınırsan, sağlığını korursun.

Benzer şekilde, aşırı dinlenme de kötü bir şey olarak sunulmaktadır. Bütün hikaye kahramanları, başlangıçta tembeldirler ve dolayısıyla hiç hoş insanlar değillerdir; hikayede geçen olaylar esnasında 'hareketsizlik'lerinin olumsuz sonuçlarına katlanmak zorunda kalırlar. 'Hamdi üşengeçlikten nasıl vazgeçti' (Çiftçi, 2009) ve 'Dağınık çocuk' (Akal, 2008) adlı kitaplarda bu tema işlenir.

Bu resimli kitaplardaki hikayeleri son derece değerli bir veri kaynağı olarak görüyoruz, çünkü hepsi Türk toplumunun yaygın alışkanlıklarını yansıtmakta ve aynı zamanda bu alışkanlıkları çocuklara küçük yaşta aşılamaya çalışmaktadır. Türk çocukları ılımlı olmalıdır. Fazla yememeli ve oynamamalı, ama çok zayıf ve çok tembel de olmamalıdır. Fazla fiziksel aktiviteden kaçınılmalı, asla fazla terlememelidir. Terlerlerse de, soğuk su içmemeli ve hemen elbiselerini değiştirmelidir. Bugün de, birçok Türk annesinin terin üzerlerinde kurumasını önlemek için telaşla çocuklarının elbiselerini değiştirdiklerini veya sırtlarına bez koyduklarını görürsünüz. Genel olarak, terin üzerinde soğumasının insanı hasta ettiğine inanılır. Benzer şekilde, çocuklar, doğru şekilde yemek yemezlerse, öğün atarlarsa veya kışın dondurma yerlerse hasta olabilirler ve hasta olduklarında da annelerinin onlar için hazırladığı sağlıklı yiyecekleri yemeleri gerekir.

Masallar vasıtasıyla çocuklara karakter eğitimi verilen 'Masal otobüsü' (Şeyhi, 2009) ve

Dengeli, Ölçülü, Yetinen ve Tek Tip Türk Çocuğu: Resimli Çocuk Kitaplarında Kimlik İnşası
'Küçük Kurbağa' (Atçakarlar, 2008) gibi kitaplarda, itidalin yanı sıra, Türk toplumunun değer verdiği başka karakter özellikleriyle de karşılaşıldı. Bu kitaplarda, tevazu, cesaret, alçakgönüllülük ve çalışkanlık olumlu kişisel özellikler olarak sunulmuştu. Bununla birlikte, çok az sayıda kitapta, uyum – 'Sözcük Sihirbazı' (Ünal & Saadettin, 2008), 'Heybedeki Sır' (Gündeş, 2009) –, empati ve anlayış gibi kişiler arası ilişkilere değin olumlu özellikler üzerinde durulmuştur. 'Büyükanne ve miyop ejderha' (Ak, 2008), çalışkanlığın yanı sıra empatiyi de vurgulayan az sayıda kitap arasında yer almaktadır. Ayrıca 'Bebeğim nerede?' adlı masalda, anne ördek 'mağrur' kuğu ile konuşmaktan kaçınmaktadır; ama bir gün, yavru ördeklerinden birini kaybeder ve kuğunun onu kurtardığını öğrenir. Kuğunun mağrur değil sadece çekingen olduğunu anlar ve çok iyi arkadaşlar olurlar³.

Englander (2007: 205-212), küçük çocukların tolerans konusundaki mesajlara son derece açık olduklarına ve çocuklar arasında zorbalık/kabadayılığın gelişmesinin toleransın öneme ve farklılıklara saygıya gereğince vurgu yapılmamasından kaynaklandığına dikkat çeker. Kültür bakımından duyarlı bir şekilde hazırlanmış çocuk kitapları, çocuklara toleransın öğretilmesinde yardımcı olabilir ve çocukların başka dinlerden (veya dinsiz), başka kültürlerden, başka etnik gruplardan ve göçmen gruplarından ve farklı aile tiplerinden olanları kabul etmelerinde onlara yardımcı olabilir. Bu kitaplar, çocukların farklılıkları saygı ve dürüstlikle yönetmelerine yardımcı olabilir ve farklılıklara karşı tutumların normalleşmesi küçük yaşta sağlanabilir. Bu tür kitaplar, ayrıca, baskıcı tutumların gelişmesini de önleyebilir. (Clark & Fink, 2004: 110). Ne var ki, bizim örneklemimizdeki empati, tolerans ve anlayışı birer değer olarak öne çıkartan kitaplardan hiçbirinde Türkiye'deki başka etnik gruplar veya dinlerden (Kürt, Ermeni, Rum ve Yahudi) karakterlere yer verilmemiştir. Kitabın resimlerinin yabancı bir çocuk kitabından alındıkları durumlar haricinde, farklı ırklardan veya farklı kültürlerden çocuklar bir arada gösterilmemiştir. Örneğin, Cemile'nin okulda Afrika kökenli bir arkadaşı vardır ama bunun nedeni bir Fransız kitabından alınmış olan Nancy Delvaux'ya ait resimlemelerdir.

Ayrıca, kültür konusunda duyarlı bir şekilde hazırlanmış resimli çocuk kitapları, fiziksel ve zihinsel engellilikleri öğretmek ve okul öncesi çocukları engelli arkadaşları hakkında

³ Bu masal Müjgan Şeyhi'nin derlediği Masal Otobüsü adlı kitapta yer almaktadır. (İstanbul: Timaş, 2009).

varsayımlarda bulunmadan önce onları tanımaya teşvik etmek ve onları engellilerin kullandığı tekerlekli sandalye ve işitme cihazı gibi özel aletlerle tanıştırmak için de kullanılabilir. Sakarya Üniversitesi tarafından sağlanan verilere göre (Fırat, 2008), Türkiye'deki nüfusun %12.29'u engellidir. Bu, 8,5 milyon insan demektir⁴. Ama, örneğimizdeki çocuk kitaplarının hiçbirinde engelli çocuklara yer verilmemiştir ve arka planda da engelli karakter bulunmamaktadır. Beklenebileceği gibi, esas karakter, yan karakter, arka plan karakteri olarak homoseksüellerin bulunduğu veya en azından homoseksüelliğin bahsinin geçtiği hiçbir hikayeye rastlamadık. Bu, Kürtler, Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler'in yanı sıra engellilerin ve homoseksüellerin de Türk toplumunun bir parçası olarak görülmediklerini ortaya koymaktadır.

Tartışma

Sunar'a (2002) göre, Türkiye'de, çocuk yetiştirme konusunda iki önemli uygulama tespit edilmiştir: cinsiyetler arasında farklılaşmaya ve tabakalaşmaya katkıda bulunanlar ve çocuğu aile fertlerinin birbirine bağımlı olduğu aile şebekesine bağlayanlar. Çocuk kitaplarının analizi, buna son derece benzeyen bir kalıp ortaya koymuştur. Analiz edilen çocuk kitaplarının çoğunda, geleneksel cinsiyet rollerinin savunulduğunu, erkeklerle kadınlar ve, aynı zamanda, erkek çocuklarla kız çocuklar arasında belirgin bir fiziksel ayırım yapıldığını gözlemlendi. Bu kitaplardaki erkek çocukları, ev dışında oynamakta ve bir şeyler inşa etmekte, çoğu zaman yanlarında babaları olmaktadır; kızlar ise, arkadaşlarıyla ve evde oturan anneleriyle bebeklere elbise giydirme oyunları oynamakta ve kekler pişirmektedir. Yaratıcılık, fiziksel aktivite ve merak, erkek çocuklarıyla; sıcaklık, şefkat ve bakıp gözetme ise kız çocuklarıyla özdeşleştirilmektedir. Kağıtçıbaşı ve Sunar'ın (1992) iddia ettikleri gibi, erkek ve kadın iş rolleri, sadece ileri derecede farklılaştırılmış olmakla kalmamakta, aynı zamanda bu rollerle özdeşleştirilen statü de esas olarak yapılan işin 'erkek işi' mi yoksa 'kadın işi' mi olduğuna bağlı olmaktadır. Bu cinsiyet rolleri ve bunların hiyerarşisi, analiz edilen resimli çocuk kitaplarında doğrudan doğruya yansıtılmıştır.

Geleneksel Türk toplumunda, aile namusu öne çıkarılır. Sunar'ın (2002) iddia ettiği

⁴ Seyhan Fırat (2008). http://www.inemdir.sakarya.edu.tr/tr/docs/uzaktan_egitim/Engelliler%20ve%20DDstihdam.pdf (19 Kasım 2012).

Dengeli, Ölçülü, Yetinen ve Tek Tip Türk Çocuğu: Resimli Çocuk Kitaplarında Kimlik İnşası gibi, kadının davranışı kısıtlanmıştır ve erkek çocuklarına kıyasla, çocukluğun ilerleyen yıllarında ve ergenlikte kız çocukları çok daha yakından kontrol edilmektedirler ve izin verilen faaliyetleri de çok daha sınırlıdır. Bu da, öne çıkarılan değerler ve normlar vasıtasıyla resimli çocuk kitaplarında yeniden üretilmiştir. Örneğin, kız çocuklarının evin içindeki mahrem dünya ile kısıtlanması – bizim örneklerimizde, mutfak, oturma odası veya genel olarak ev – ve erkek çocuklarının dış dünyada, ‘erkeklerin dünyasında’ yer almalarına izin verilmesi, kızların hareketlerinin kontrol edilmesini haklı göstermek için kullanılmaktadır.

Dahası, ataerkil Türk kültüründe, erkek çocuk sahibi olmak kız çocuk sahibi olmaktan daha değerlidir. (Kağıtçıbaşı, 1982) Özellikle kırsal alanlarda, erkek çocuk tercihi son derece yüksektir. Erkek üzerinden soyu sürdürmek arzusu ve erkek çocuğun annesine kazandırdığı statüyle daha da güçlenen bu tercih, erkek çocuklarının, özellikle erkekliğe geçişlerinde olmak üzere, imtiyazlı muamele görmesine yol açmaktadır. Türk toplumunun sünnete atfettiği değerlerin bir göstergesi olarak, sünnet, erkek çocuklar için bir (erkekliğe) geçiş töreni ve ‘gerçek erkek’ olmanın tek yolu olarak gösterilmekte, kızlar için ise böyle bir tören bulunmamaktadır.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Raporu’na (2008) göre⁵, Türkiye’deki yaygın aile yapısı, baba, anne ve çocuktan oluşan çekirdek ailedir. Eve ekmek getirenin erkek olduğu bu dokunulmamış geleneksel iki ebeveynli ailelerin, analiz edilen resimli kitaplarda da norm olduğu görülmektedir. Ergöçmen, Eryurt ve Adalı’ya (2008, s.108) göre, boşanma ve ayrılma sosyal bakımdan kabul edilemez niteliktedirler ve dolayısıyla hoş karşılanmazlar ve Türkiye’de fazla yaygın değildirler (sırasıyla yüzde 2 ve yüzde 1). Benzer şekilde, tek başına çocuk büyüten kadınlar da, nüfusun yüzde 89’u tarafından hoş karşılanmamakta, nüfusun yüzde 96’sı da bir çocuğun anneli ve babalı bir eve (Esmer, 2007) ihtiyacı olduğuna inanmaktadır. Bu kültürel değerler, analiz edilen resimli kitaplarda da net bir şekilde görülmüştür. Analiz edilen kitaplar arasında, boşanma hakkında sadece bir kitaba rastlandı (‘Bana ne olacak şimdi?’ Vural, 2008d). Ayrıca, tek ebeveynli, ayrı evlerde yaşayan iki ebeveynli veya eşcinsel evlilik halinde yaşayan ebeveynler gibi başka aile biçimlerine rastlanmadı. Ancak, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştır-

⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız Turkey Demographic and Health Survey Report (2008). Hacettepe Üniversitesi Institute of Population studies, Ankara. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/tdhs08/TDHS-2008_Main_Report.pdf (29 Aralık 2010).

ması Raporu'nda (2008) bile başka hane yapılarına yer verilmediğini düşünürsek, bu şaşırtıcı bir bulgu değildir.

Bu çalışmada iki önemli bulgu ortaya çıkmaktadır. Birincisi: açıkça görülmektedir ki, bu resimli kitap karakterleri, Türk anne – babalarının çocuklarına aşlamak istedikleri alışkanlık ve mesajları pekiştirmektedir: her şeyin başı itidal! İkincisi: bu resimli kitaplar, çocuğun davranışının çocuk üzerinde kaygı ve utanç baskısı kurmak yoluyla dışarıdan kontrol edilmesine dayanan geleneksel bir Türk ailesi dinamiğini yansıtmaktadır. Kağıtçıbaşı, Sunar ve Bekman'a göre (1988), bu, Türk toplumu içinde itaatsizlik ve kötü davranışa karşı ebeveynlerin ortak tepkisidir.

Children’s picture books are instruments which communicate cultural values and this in return makes them a valuable indicator of societal norms. This study aims to discover in what ways these books are used as character building tools for preschool children. For this, modern children’s books for pre-school children (3-6 yrs old), and were recent (no more than 10 years old) either written by Turkish authors or adaptations of modern tales were studied.

In Turkey two important practices in childrearing are identified: “those that contribute to differentiation and stratification between the sexes and those that bind the child into the inter-dependent family network” Sunar (2002:30). The analysis of children’s books reflected a very similar pattern. In most of the children’s books analyzed we observed an advocacy of traditional gender roles with distinct physical separation of males and females as well as boys and girls.

In traditional Turkish society family honor is highly emphasized and this brings forth female subordination. As it is argued by Sunar (2002) female behavior is restricted and when “compared to boys, girls are much more closely supervised and limited in their permissible activities in later childhood and adolescence. This, we argue, was reproduced in children’s picture books via the values and norms emphasized.

The common family structure in Turkey is nuclear family with father, mother and children. This traditional intact two parent families with a male breadwinner also appears to be the norm in the analyzed picture books. According to Ergöçmen, Eryurt and Adalı (2008: 108) divorce and separation are socially unacceptable therefore discouraged and not very common in Turkey (2 percent and 1 percent respectively). Similarly “women as single parents” are disapproved by the 89 percent of the population and 96 percent of the population believes that a “child needs a home with a father and mother” (The World Values Survey, 2007).

Moderation in everything is encouraged among children through the adventures of characters who go over the limits. Characters that overeat, overplay, over-sweat or even over-rest

are punished through the course of the story and learn a valuable lesson: “to stay healthy and be happy we have to avoid extremes”. Here we see the need to discuss two important findings. First, it is clear that these picture book characters reinforce the habits and messages that Turkish parents want to instill in their children: moderation in everything! Second, these picture books reflect a traditional Turkish family dynamic where the child’s behavior is controlled externally through the imposition of anxiety and shame. Fox (1993) asserts that, texts and picture books in this case, are important influences that shape us by reflecting the politics and values of our society (Fox, 1993: 656) and these books by reflecting the societal norms and definitions of what is appropriate and valuable the most play a vital part in early character development.

KAYNAKÇA

- Ataca, B., & Sunar, D. (1999). Continuity and Change in Turkish Urban Family Life. *Psychology and Developing Societies* , 11 (1), 77-90.
- Clark, R., & Fink, H. (2004). Picture This: A Multicultural Feminist Analysis of Picture Books for Children,. *Youth & Society* , 36 (1), 110.
- Englander, E. (2007). Is Bullying a Junior Hate Crime? Implications for Interventions. *American Behavioral Scientist* , 51 (2), 205-212.
- Ergöçmen, B., Eryurt, M. A., & Adalı, T. (2008). “Other Proximate Determinants of Fertility,. *In Turkey Demographic and Health Survey Report* (p. 108). Ankara , Turkey: Hacettepe University Institute of Population Studies.
- Esen, Y. (2007). Sexism in School Textbooks Prepared Under Education Reform in Turkey. *JCEPS* , 5 (22).
- Eslen-Ziya, H., & Korkut, U. (2010). Political Religion and Politicized Women in Turkey: Hegemonic Republicanism Revisited. *Totalitarian Movements and Political Religions* 11: 3–4: 311–326.
- Esmer, Y. (2007). *World Values Survey*. BETAM.
- Esmer, Y. (2009). *Radicalism and Extremism in Turkey*. Retrieved December 22, 2009, from http://en.timeturk.com/news_print.php?id=20598
- Esmer, Y., & Ertunç, B. (2010). Anne Babalarımızın Bizimle Gurur Duymasını İstiyoruz. *BETAM Research Briefs* .
- Fox, M. (1993). Men Who Weep, Boys Who Dance: The Gender Agenda between the Lines in Children’s Literature. *Language Arts* , 49, 84-88.
- Gürkan, T., & Hazır, F. (1997). İlkokul ders Kitaplarının Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıpyargılar Yönünden Analizi. *Yaşadıkça Eğitim* , 52 (2), 5-31.
- Harding, L. (1991). *Perspectives in Child Care Policy*. London and New York: Longman Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). *The Changing Value of Children in Turkey*. Honolulu, Hawaii: East-West. Population Institute Publication.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1986). Status of women in Turkey. Cross-cultural perspectives’. *International Journal of Middle East Studies*, 18, 4, 485-499.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Sunar, D. (1992). Family and socialization in Turkey. In R. J. L., & C.

D. B. (Eds.), *Parent-child Relations in Diverse Cultural Settings: Socialization for Instrumental Competency*. Annual Advances in Applied Developmental Psychology. Norwood, N.J.: Ablex.

Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D., & Bekman, S. (1988). “*Comprehensive Preschool Education Project: Final Report*. Ottawa: IDRC Manuscript Report 209e.

Korkut, U., & Eslen-Ziya, H. (n.d.). It is not the Institutions but Ideas! The Infiltration of Conservative Discourses in Family Policies, Population Politics and Gender Rights in Poland and Turkey.

Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim.

Müftüler-Bac, M. (1999). *Turkish Women's Predicament*, Women's Studies International Forum, 22:3, p. 307.

Öztamur, P. (2004). Defining A Population: Women And Children In Early Republican Turkey, 1923-1950 . Yayınlanmamış yüksek lisans tezi . Boğaziçi University.

Romaine, S. (1999). *Communicating Gender*. New Jersey: Lawrence Erlbaum

Sunar, D. (2002). “Change and Continuity in the Turkish Middle Class Family, . In E. Özdalga, & R. Liljestrom (Eds.), *Autonomy and Dependence in Family: Turkey and Sweden in Critical Perspective*. İstanbul: Swedish Research Institute.

EK. A**TABLO A1 - Kullananılan Kategoriler**

Değişkenler	Kavram Tanımı
Sevgi	Çocuk, ebeveyn, kardeş, arkadaş, komşu ve Tanrı sevgisi üzerine kitaplar.
Hijyen	Tuvalet alışkanlıklarını (lazımlık, tuvalet kağıdı kullanımı) ve temel temizlik alışkanlıklarını (banyo/duş yapmak, el yüz yıkamak) öğreten kitaplar.
Çevre	Doğa ve hayvan sevgisi üzerine kitaplar ve çevreci kitaplar.
Sosyal Roller ve Adaptasyon	Kardeş, öğrenci, arkadaş, kız çocuk/erkek çocuk olmak üzerine kitaplar.
Karakter Eğitimi	Sabır, cesaret, kendine güven, açık fikirli olma, empati, anlayış, ölçülü olma gibi değerleri öğretmeyi hedefleyen kitaplar.

Tablo A2 - Analiz Edilen Kitaplar

Hijyen
Gülinaz Şafak and Ayşegül Coşkun, <i>Zeliş Banyo Yapıyor</i> . (İstanbul: Küçükler, 2008).
Özgül Polat Unutkan, <i>Kelkız ile Keloğlan'ın Maceraları: Öğreniyoruz</i> (İstanbul: Anatürkler, 2008).
Yasemin Demirci, <i>Merve Elini Yüzünü Yıkıyor</i> . (İstanbul: Kaydırak yayınları, 2007).
Ayşen Oy, <i>Minik Panda Temizlik Kurallarını Öğreniyor</i> . (İstanbul: Nurdan Yayınları, 2002).
Yasemin Demirci, <i>Merve Tuvaletini Yapıyor</i> (İstanbul: Kaydırak Yayınları, 2007).
Ebru Çetiner, <i>Utku Bezini Atıyor</i> (İstanbul: Domino, 2008).
Çiftçi Darcan. <i>Cemile Çişini Altına Yapıyor</i> . (İstanbul: Kaknüs Çocuk, 2006).
Sergi Camara, <i>Güle Güle Kakalar</i> . (İstanbul: Altın Kitaplar, 2007).
Sevgi
Aytül Akal, <i>Üç Sihirli Öpücük</i> . (İstanbul: Uçanbalık, 2003b).
Hacer Azman, <i>Kupi Kardeşiyle</i> . (İstanbul: Muştı Yayınları, 2004).
Hacer Azman, <i>Kupi Komşusunda</i> . (İstanbul: Muştı Yayınları, 2004).
Hacer Azman, <i>Kupi Anneannesinde</i> . (İstanbul: Muştı Yayınları, 2004).
Koray A. Çakman, <i>Ninemin Gözlükleri</i> . (Ankara: YA-PA, 2007).
Ayla Çınaroğlu, <i>Babannemin Gözü Ağrıdı</i> . (İstanbul: Uçanbalık, 2010).
İlhan Güngör, <i>Sevgi Çiçekleri</i> . (İstanbul: Bulut Yayınları, 2008).
Aysel Gürmen, <i>Ninemin Doğumünü</i> . (İstanbul: Uçanbalık, 2008).
Aysel Gürmen, <i>Ninemin Arkadaşı</i> . (İstanbul: Uçanbalık, 2008).
İpek Ongun, <i>Mayanın Günlüğü: Haydi Tanışalım!</i> (İstanbul: Epsilon 2009).
İpek Ongun, <i>Mayanın Günlüğü: İşte Benim Ailem</i> . (İstanbul: Epsilon, 2009).
Çevre
Hacer Azman, <i>Kupi Fidanyıyla</i> . (İstanbul: Muştı Yayınları, 2004).
Hacer Azman, <i>Kupi Piknikte</i> . (İstanbul: Muştı Yayınları, 2004).

Koray A. Çakman, <i>Orman Haftası</i> . (Ankara: YA-PA, 2007).
Ferit Edgü, <i>Doğa Dostları</i> . (İstanbul: Adam Yayınları, 2004).
Canan Ercan, <i>Gonca'nın Hayvan Sevgisi</i> . (İstanbul: Cancan Yayınları, 2007).
İlhan Güngör, <i>Her Çocuk Bir Candır</i> . (İstanbul: Bulut Yayın, 2008).
Roller
Darcan Çiftçi, <i>Atakan İnşaat Ustası Oluyor</i> . (İstanbul: Kaknüs Çocuk, 2007).
Aytül Akal, <i>Dağınık Çocuk</i> . (İstanbul: Uçanbalık, 2008).
Darcan Çiftçi, <i>Atakan Marangoz Ustası Oluyor</i> . (İstanbul: Kaknüs Çocuk, 2007).
Aytül Akal, <i>Sinderella Olmak İsteyen Kız</i> . (İstanbul: Uçanbalık, 2003).
Darcan Çiftçi, <i>Cemile Okula Dönüyor</i> . (İstanbul: Kaknüs Çocuk, 2006).
Darcan Çiftçi, <i>Atakan Parka Gidiyor</i> . (İstanbul: Kaknüs Çocuk, 2007).
Darcan Çiftçi, <i>Cemile Oyuncaklarını Paylaşmak İstemiyor</i> . (İstanbul: Kaknüs Çocuk, 2006).
İnci Vural, <i>Ucundan Azıcık</i> . (İstanbul: Doğan Egmont, 2008).
İnci Vural, <i>Nereden Çıktı Bu Çocuk?</i> (İstanbul: Doğan Egmont, 2008).
İnci Vural, <i>İlkokulun İlk Günü</i> . (İstanbul: Doğan Egmont, 2008).
İnci Vural, <i>Bana Ne Olacak Şimdi?</i> (İstanbul: Doğan Egmont, 2008).
Öykü Zerrem, <i>Cici Kızlar: Hayal Kurmak</i> . (İstanbul: Polat Kitapçılık, 2008).
Hacer Azman, <i>Kupi Yeni Arkadaşlarıyla</i> . (İstanbul: Muştı Yayınları, 2004).
Aysel Gürmen, <i>Ben Kimim?</i> (İstanbul: Uçanbalık, 2007).
Özgül P. Unutkan, <i>Kelkız ile Keloğlan'ın Maceraları: Oynuyoruz</i> . (İstanbul: Anatürkler, 2009).
Farah Yurdözü, <i>Okulda İlk Günüm</i> . (İstanbul: Altın Kitaplar, 2007).
Şirin Yener, <i>Aile Ağacı</i> . (Ankara: TÜBİTAK, 2008).
Karakter Eğitimi
Darcan Çiftçi, <i>Atakan Çok Fazla Şeker Yiyor</i> . (İstanbul: Kaknüs Çocuk, 2007).
Darcan Çiftçi, <i>Hamdi Üşengeçlikten Nasıl Vazgeçti?</i> . (İstanbul: Kaknüs Çocuk, 2009).
Aytül Akal, <i>Çikolata Çocuk</i> . (İstanbul: Uçanbalık, 2002).
Aytül Akal, <i>Reklamları Çizen Çocuk</i> . (İstanbul: Uçanbalık, 2007).
Gülünaz Şafak and Ayşegül Çoşkun, <i>Zeliş Sağlıklı Beslenmeyi Öğreniyor</i> . (İstanbul: Küçükler, 2008).
Gülünaz Şafak and Ayşegül Çoşkun, <i>Zeliş Oyuna Daldı</i> . (İstanbul: Küçükler, 2008).
Behiç Ak, <i>Büyükanne ve Miyop Ejderha</i> . (İstanbul: Can Çocuk, 2008).
Behiç Ak, <i>Doğumgünü Hediyesi</i> . (İstanbul: Can Çocuk, 2006).
Ayfer G. Ünal and Ceylan Saadettin, <i>Sözcük Sihirbazı</i> . (İstanbul: Tudem, 2008).
Çiğdem Gündeş, <i>Heybedeki Sır</i> . (İstanbul: Tudem, 2009).
Öykü Zerrem, <i>Cici Kızlar: Eğitimsizlik</i> . (İstanbul: Polat Kitapçılık, 2008).
Müjgan Şeyhi, <i>Masal Otobüsü</i> . (İstanbul: Timaş, 2009).
Nefise Atçakarlar, <i>Küçük Kurbağa</i> . (İstanbul: Timaş, 2008).
Canan Ercan, <i>Berk Annesi ile Alışverişte</i> . (İstanbul: Cancan Yayınları, 2007).
Ezgi Perkaş, <i>Hastanede</i> . (Ankara: TÜBİTAK, 2008).
Ebru Çetiner, <i>Utku Oyuncaklarını Kırıyor</i> . (İstanbul: Domino, 2008).